

10.5.2022

Oikeusministeriö

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 4.4.2022, VN/3215/2021

Valtiovarainministeriön lausunto Vapaa! – Fri! -hankkeen väliraportista

Oikeusministeriö on pyytänyt valtiovarainministeriöltä lausuntoa edellä mainittuun väliraporttiin. Valtiovarainministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

Vapaa! – Fri!-hankkeen väliraportti esittelee vapaaehtoistoiminnan tilaa Suomessa sekä vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden haasteita ja yhteiskunnallisia vaikutuksia ikääntyvässä yhteiskunnassa. Väestön ikääntyminen lisää lähivuosikymmeninä hoiva- ja terveystoimen tarvetta. Julkisten tulojen ja menojen pitkän aikavälin epätasapaino eli kestävyysvaje kertoo, kuinka paljon julkista taloutta tulisi vahvistaa, jotta julkinen talous olisi pitkällä aikavälillä tasapainossa. Raportissa vapaaehtoistointia esitetään yhtenä keskeisenä toimenpiteenä, joka edistää väestön terveyttä ja toimintakykyä, mikä osaltaan vähentää julkisten palveluiden kysyntää ja siten pienentää kestävyysvajetta.

Vapaaehtoistoiminnalla voidaan ajatella olevan myönteisiä vaikutuksia ihmisten, sekä kohteena olevien ja vapaaehtoista työtä tekevien, hyvinvointiin. Vapaaehtoistyö on osittain korvannut aiemmin julkisesti tuotettuja palveluita, ja vapaaehtoistoiminnan merkitys luultavasti kasvaa, kun väestön ikääntyessä avuntarvitsijoiden määrä lisääntyy. Vapaaehtoistyöllä voi myös olla suotuisia vaikutuksia työllisyyteen tai maahanmuuttajien kotoutumiseen, mikä voi vähentää etuisuuksien käyttöä ja toisaalta parantaa talouden tuotantopotentiaalia.

Vapaaehtoistoiminnan vaikutukset julkiseen talouteen

Vapaaehtoistoiminnan merkitystä julkiseen talouden kestävyysvajeeseen on erittäin hankala arvioida. Vaikutusten arvioimista vaikeuttaa erityisesti se, että vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista on niukasti tutkittua tietoa. Julkisen talouden vaikutusten arviointi edellyttäisi tietoa siitä, missä määrin vapaaehtoistointi edistää väestön terveyttä ja työllisyyttä, ja siten vähentää julkisesti tuotettujen palveluiden ja sosiaaliturvan tarvetta. Julkisen talouden vaikutusten arvioimiseksi vapaaehtoistoiminnan suotuisia vaikutuksia tulisi myös tarkastella suhteessa vapaaehtoistointiaan kohdistettuihin julkisiin menoihin, kuten esimerkiksi kuntien myöntämiin avustuksiin. Julkisen talouden vaikutusten arvioimiseksi vapaaehtoistoiminnan tietopohjaa tulisi edellä mainituilta osin kehittää.

Vaikutukset kuntiin ja hyvinvointialueisiin

Vapaaehtoistoiminnan aseman edistäminen ikääntyvässä yhteiskunnassa on tärkeä puheenvuoro myös kunnallisen ja aloittavien hyvinvointialueiden demokratian kannalta.

Raportti on monessa kohdassa huomionut samoja havaintoja, joita on tehty valtiovarainministeriön kunta- ja aluehallinto-osaston raportissa kuntien tulevaisuudesta (<https://vm.fi/-/kuntapolitiikka-tarvitsee-pitkajanteisyytta>).

Hyvinvointialueiden demokratian edistäminen ja järjestöyhteistyö ovat vahvasti esillä myös valmistelutyössä sosiaali- ja terveysministeriön, valtiovarainministeriön ja oikeusministeriön työryhmässä. Sekä kuntien että hyvinvointialueiden demokratian uudistumistarpeita ja järjestöyhteistyön haasteita on kuvattu vapaaehtoistoiminnan raportissa kattavasti. On selvää, että perinteisen edustuksellisen demokratian, osallisuuden ja järjestötoiminnan rinnalle on syntyemässä uusia muotoja: näitä ovat ns. neljäs sektori sekä deliberaatiota eli keskustelevuutta hyödyntävät muodot.

On tärkeää, että hyvinvointialueiden rakentamisessa ja kuntien uuden roolin etsimisessä perinteiset demokratian muodot säilyvät, samalla kun uudet osallistumisen muodot ja uudet toimijat saavat mahdollisuuksia toimia kokonaisuudessa mahdollisimman aktiivisesti mukana. Järjestökentällä perinteisenä ja uusimuotoisena on paljon annettavaa tähän laajaan ja vaativaan rakennustyöhön.

Parhaimmillaan kuntiin ja hyvinvointialueille voidaan rakentaa demokraattisesti toimivia ja tavoitteellisesti johdettuja kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat palvelujen saatavuuteen ja laatuun, sekä voivat jopa johtaa kustannussäästöihin paremman tarvevastaavuuden ja yhteissuunnittelun kautta.

Valtiovarainministeriö korostaa, että työssä on myös etsittävä yhteyksiä eri toimijaryhmien, organisaatioiden ja ihmisryhmien kesken. Ikääntyvässä yhteiskunnassa vanhusten yhteys myös esimerkiksi nuoriin, vammaisiin ja maahanmuuttajiin on tärkeä. Kuntia ja hyvinvointialueita koskeva lainsäädäntö tarjoaa nykymuodossaan joustavan ja toimivan puitteen paikallisen ja alueellisen demokratian kehittämiseksi.

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Juha Majanen

Osastopäällikkö, budjettipäällikkö

Mika Niemelä

VN/3215/2021-VM-56

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: